

GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ’NİN ERMENİSTAN ve TÜRKİYE’YE YÖNELİK DIŞ POLİTİKA TUTUMLARI

Mehmet Sait DİLEK¹

Özet

Tarihsel arka plan bağlamında hem Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) hem de Ermenistan güçlü ilişkilere sahiptirler. 18 Mart 1992 tarihinde diplomatik ilişkilerin kurulduğuna dair protokolün imzalanmasıyla birlikte ilişkileri daha da çeşitlendiren ve güçlendiren (*Turizm, Kültür, Eğitim, Bilim, Askeri ve Askeri Teknik, Tarım, Sağlık, Tıp Alanlarında vb.*) anlaşmaların imzalanmaya başladığı göze çarpmaktadır. GKRY ile Ermenistan arasındaki siyasi ilişkilerin profiline bakıldığında ise adı geçen iki devletin, Türkiye aleyhine siyaseten birbirlerine yakın durdukları hatta doğal bir müttefik gibi hareket ederek birçok defa dış politika tutumlarında indirgemeci bir yaklaşım benimsedikleri göze çarpmaktadır. Bu çalışmada dış politika aktörlerinin bu şekilde davranmasına etki eden faktörlerin neler olduğu sorusuna mevcut kaynaklar ışığında cevap aranacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Ermenistan, Resmi Ziyaretler, Stereotip.

Foreign Policy Attitudes of Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus towards Armenia and Turkey

Abstract

Both GCASC and Armenia have powerful relationships within the context of historical background. After the protocol was concluded on establishment of diplomatic relations in 18 March 1992, it has been remarkable that agreements (Tourism, Culture, Education, Science, Military and Military Technique, Agriculture, Health, Medicine Fields etc.) diversifying and strengthening relations further have been started to be signed. When profile of political relations between GCASC and Armenia is examined, it is noticeable that both mentioned countries stand by each other in terms of politics against Turkey and even act as a natural ally and adopt a reductive approach in foreign policy attitudes many times. This study seeks an answer for factors affecting foreign policy actors to act like this in the light of current sources.

Keywords: Turkey, Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus, Armenia, Official Visits, Stereotip.

1 Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, e-mail. mehmentsaitdilek@gmail.com

Giriş

Kıbrıs Adası'nın adını, Adada bolca yetişen ve kına çiçeği olarak bilinen Kypros'tan veya en önemli yer altı zenginliklerinden biri olan bakır madeninden (Lat. cyprum/cuprum) aldığı rivayet edilir. Doğu Akdeniz'in kuzeydoğu köşesinde bulunan Ada, Sicilya ve Sardunya Adaları'ndan sonra Akdeniz'in en büyük adalarından (9251 km²) biri olup Türkiye kıyılarına 70 km kadar açıktadır. (Gürsoy, t.y., s. 370) ²

Akdeniz'i dünyanın diğer bölgelerine bağlayan Cebelitarık Boğazı ve Süveyş Kanalı gibi, Kıbrıs Adası da Akdeniz'de jeostratejik açıdan önemli bir konuma sahiptir. Şöyle ki Kıbrıs Adası, hem iç denizin kontrolü hem de yakın karasal bölgelerin denetimi nedeniyle Akdeniz'de vazgeçilmez bir anahtar role sahiptir. Ayrıca, sahip olduğu bu konumunun yaratmış olduğu jeostratejik etki nedeniyle, çağlar boyunca Akdeniz coğrafyasında egemenlik iddiasında bulunan devletler tarafından doğrudan ya da dolaylı olarak kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. (Şahin, t.y., s. 57)

Kıbrıs Adası'nın yakın dönem tarihsel sürecine bakıldığında Osmanlı topraklarına katılması 9 Eylül 1570'te Lefkoşa'nın fethiyle başlamış olup 1 Ağustos 1571'de ise Mağusa'nın iltihakıyla tamamlanmıştır. Ada'nın hukuken Osmanlı hâkimiyetine girmesi de 7 Mart 1573 tarihli Osmanlı-Venedik Antlaşması ile gerçekleşmiştir. Bu antlaşmayla Venedik, Kıbrıs Adası'nı Osmanlı Devleti'ne terk etmeyi ve 300.000 duka tazminat ödemeyi kabul etmiştir. (Çiçek, t.y., s. 374)

Doğu Akdeniz'de Mısır ve Hindistan yolunda önemli bir stratejik mevki olan Kıbrıs Adası, özellikle XIX. yüzyıldan itibaren İngiltere'nin de ilgisini çekmeye başlamıştır. Osmanlı Devleti ise içinde bulunduğu olumsuz şartların da etkisiyle siyasi baskılara dayanamamış ve dolayısıyla da İngiltere'nin fiilen Adaya yerleşmesine zemin hazırlayacak olan 4 Haziran 1878 tarihli Kıbrıs Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır. Osmanlı Devleti, Kıbrıs'ı geçici idare şartıyla verdiği halde İngiltere, Adadaki yönetimini güçlendirmek için tedricen faaliyete geçmekten kaçınmamıştır. (Çiçek, t.y., s. 380) ³

II. Dünya Harbi'nin hemen akabinde Yunanistan, özellikle Kıbrıs meselesine müdahil olmaya başlamış ve Adayı kendisine ilhak (Enosis) etme arzusuyla harekete geçmiştir. Bu sırada 10 Şubat 1947'de imzalanan

2 Kıbrıs kelimesinin kökeni için Bkz. Keser, Özdal, 2012, s. 963.

3 Kıbrıs Antlaşması hakkında geniş bilgi için Bkz. Şahin, 2012, ss. 133–164.

Paris Antlaşması ile İtalya'nın Oniki Ada'yı Yunanistan'a vermesi, Yunan Megalo İdea'sı için bir başka motive edici gelişme olmuştur (Armanoğlu, t.y., s. 529).

9 Ağustos 1954'te Türkiye ve Yunanistan, Balkan İttifakını imzalayan devletler arasında oldukları halde, 16 Ağustos 1954 günü Yunanistan, Birleşmiş Milletler (BM)'e resmen başvurup, İngiltere'yi şikayet etmiş ve Ada halkına self-determinasyon hakkının verilmesini istemiştir. Bu haktan kastedilen ise Adanın Rum halkına, kendilerini Yunanistan'a katma yetkisinin verilmesinden başka bir şey değildir. BM, 1954 Eylül'ünde meseleyi ele almış ancak herhangi bir karar vermeyi uygun bulmamıştır (Armanoğlu, t.y., s. 530).

Toplumlar arası çatışmaların hızla artması ve buna bağlı olarak Türk-Yunan ilişkilerinin gerginleşmesinin NATO'nun güneydoğu kanadında yarattığı/yaratacağı çatlak karşısında özellikle ABD devreye girerek sorunun çözümü için ağırlığını ortaya koymuştur. Bu bağlamda, Washington'un "bağımsız" bir Kıbrıs Devletinin kurulması için Ankara ve Atina nezdinde başlattığı girişimler sonucu Türkiye ile Yunanistan Zürih'te 11 Şubat 1959'da anlaşmaya varmışlar, İngiltere'nin ve Kıbrıs'taki iki toplumun liderlerinin onayı da bu kapsamda dikkate alınmıştır. Bu şekilde ortaya çıkan Zürih ve Londra Anlaşmaları bağımsızlık, iki toplumun ortaklığı, toplumsal alanda otonomi ve çözümün Türkiye, Yunanistan ve İngiltere tarafından garanti edilmesi ilkelerine dayandırılmıştır. Bu çerçevede, "fonksiyonel federasyon" öngören bir anayasanın temelini oluşturan ve aynı zamanda İngiltere'ye iki egemen üs bölgesi (Ağrotur ve Dikelya) bırakan bir Kuruluş Antlaşması, bunu teminat altına alan bir Garanti Antlaşması ve Türkiye ile Yunanistan'ın Kıbrıs'ta askeri birlik bulundurmalarını sağlayan bir İttifak Antlaşması ortaya çıkmıştır (Şener, 2013, s. 5; <http://www.mfa.gov.tr/kibris-tarihce.tr.mfa>).

Bu gelişmeler neticesinde 3 Aralık 1959'da yapılan seçimlerde Başpiskopos Makarios Cumhurbaşkanı, Dr. Fazıl Küçük de Cumhurbaşkanı Yardımcısı seçilmiştir. Geçici Hükümet tarafından hazırlanan 199 maddelik anayasa⁴ 6 Nisan 1960'ta kabul edilerek, 16 Ağustos 1960 tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı ilan edilmiştir. Adadaki Ermeni cemaati ise anayasa kapsamında dini bir grup olarak tanımlanmıştır. Ancak Anayasanın 2. maddesi kapsamında Latinler ve Maruniler gibi Ermeniler de 13 Kasım 1960 tarihinde Kıbrıs Rum Cemaati'ne dahil olmayı tercih

4 1960 Kıbrıs Devleti Anayasası için Bkz. Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, 1960.

etmişlerdir. (Hadjilyra, 2012, s. 5 – 31; <http://sam.baskent.edu.tr/belgeler/31kibrisantlasmalari.htm>)

BM Güvenlik Konseyi, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin BM'ye üye yapılması hususunu 24 Ağustos 1960'ta teklif ettiğinden BM Genel Kurulu'nda 20 Eylül 1960 tarihinde oylama yapılmış ve aynı gün Kıbrıs, BM üyesi kabul edilmiştir. Ancak Kıbrıs Rum tarafı, Anayasa'nın uygulanması hususunda sıkıntılar çıkararak 1960 Cumhuriyeti'nin kurulduğu şekilde yaşamasına şans vermemiş dolayısıyla da Adada iki ayrı devlet yapılanması kaçınılmaz olmuştur. (<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/152/63/IMG/NR015263.pdf?OpenElement>)

Türkiye, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) uluslararası alandaki yükselişini ilk olarak 2004 yılında güçlü bir şekilde hissetmiştir. Beşinci genişleme kapsamında 1 Mayıs 2004'te Avrupa Birliği (AB)'ye resmen katılan 10 yeni üye ülke (Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Slovakya, Slovenya, Litvanya, Letonya, Estonya ve Malta) içerisinde GKRY'nin de bulunması AB tarihinin en kapsamlı genişlemesi olmuş ve bunun neticesinde de adı geçen yönetimin uluslararası platformlardaki yeri daha da güçlenmiştir. (<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=264&l=1>; http://europa.eu/about-eu/countries/member-countries/cyprus/index_en.htm) Büyük tartışmalara ve özellikle Türkiye'den gelen sert çıkışlara rağmen AB, Adanın kuzeyindeki KKTC'yi haksız bir şekilde dışarıda tutarak GKRY'nin üyeliğini onaylamıştır. 2004 yılından sonra da Rum Kesimi'nin uluslararası arenada ve içinde bulunduğu Doğu Akdeniz Bölgesi'nin siyasetinde önemi artmaya devam etmiştir. Son dönemde yaşanan gelişmeler, GKRY'nin dış politikada Kıbrıs sorununu ilgilendiren konular haricinde de önemli adımlar atmış olduğunu göstermektedir. GKRY, Adanın ikiye bölünmesinden itibaren Doğu Akdeniz, Ortadoğu, Avrupa ve Rusya Federasyonu (RF) ekseninde önemli dış politika atılımları gerçekleştirme çabasıdadır. (<http://www.bilgesam.org/incele/755/-guney-kibris-rum-yonetimi%E2%80%99nin-dis-politikasi/#.VKPjJNKsVps>)

GKRY ile Ermenistan arasındaki siyasi ilişkilerin profiline bakıldığında adı geçen iki devletin, Türkiye aleyhine siyaseten birbirlerine yakın durdukları hatta doğal bir müttefik gibi hareket ederek birçok defa dış politika tutumlarında indirgemeci bir yaklaşım benimsedikleri göze çarpmaktadır. Bu çalışmada dış politika aktörlerinin bu şekilde davranmasına etki eden faktörlerin neler olduğu sorusuna mevcut kaynaklar ışığında cevap aranacaktır.

Lipman'ın Stereotip Kavramı (*Basmakalıp Yargı/Klişe Yargı*)

Her iki ülke kamuoyunda da stereotip kavramı etkili olduğundan olumsuz bir Türkiye algısı kuvvetli bir görüntü oluşturmaktadır. Özellikle Ermeni ve Rum dış politika aktörlerinin konuşma içeriklerine bakıldığında bu kavramın somut hale dönüştürülerek Türkiye'nin ötekileştirildiği gerçeği karşımıza çıkmaktadır. Sosyal psikoloji literatüründe ilk defa Lipman tarafından kullanılan "stereotip" kavramı "bir grup kişiye (etnik, cinsiyet, mesleki gruplar) atfedilen özellikler bütünü" olarak tanımlanmaktadır. Türkçeye, "Basmakalıp Yargı" ve "Klişe Yargı" gibi kavramlarla da aktarılan stereotip, benzer gruplara, algı, bellek ve temsilleri etkileyen bir bakış çerçevesi sunmaktadır. Bu anlamda stereotip, önyargılar için zemin hazırlama işlevi görmektedir. Kişiler; olayları, toplumları ve insanları, onların kendilerine ait doğrularından ziyade, daha kolay bir şekilde, kategorilerin tanımladığı gibi algılama eğilimindedir. Bu noktada, toplumlar ve kültürlerin diğer toplum ve kültürler hakkında sahip oldukları klişe görüş/yargılar önemli ve belirleyici faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Etnisite temeli yanında sosyal ve kültürel temelde de ortaya çıkan bu klişe görüşlerin, olumlu olduğundan daha çok olumsuz yargılar içerdiğinin ve gerçeklik temelinden uzak olduğunun da özellikle vurgulanması gerekmektedir. Uluslararası ilişkilerde, ülkelerin pozisyonunu belirlemede siyasi, askeri ve ekonomik güç hiç şüphesiz en önemli belirleyici faktörlerdir. Ancak ülkelerin diğer toplumların kamuoyları nezdindeki imaj ve algıları pek çok konuda siyasi, askeri ve ekonomik güçten daha fazla avantaj sağlayabilmektedir. Ülkelerle ilgili sempati ve olumlu yargılar, uluslararası pazarlarda rekabet anlamında, siyasi faktörlerden daha fazla öne çıkabilmekte, olumsuz yargılar ise bunun tam tersi olarak engeller yaratabilmektedir. Bu husus, GKRY'nin Ermenistan ile yakın ilişkiler kurmasını kolaylaştırırken buna karşın Ankara aleyhtarı dış politika anlayışını güçlendiren bir etki de oluşturmaktadır. (Akyürek ve Bilgiç, 2012, s. 1; http://www.tesev.org.tr/Upload/Editor/12484KibrisYoneticiozeti11_09_12Onay.pdf.)

Asimetrik Güç Farkı ve GKRY'nin Dış Politika Tutumuna Yansımaları

GKRY, asimetrik güç farkından dolayı Ankara'ya karşı Ermenistan ile ittifak halinde hareket etmek istemektedir. Aynı tavır tabii ki Ermenistan için de geçerlidir. Örneğin taraflar arasında 21 Şubat 2002 yılında "Askeri ve Askeri Teknik İşbirliği Hakkında" Anlaşma yapılmış; 30 Kasım 2010 yılında ise "Askeri ve Askeri-Teknik İşbirliği Anlaşması İçin Hazırlanan Protokolün Uygulanması Hakkında" Mutabakat Zaptı imzalanmıştır.

(<http://www.mfa.am/en/country-by-country/cy/>) Akabinde GKRY-Ermenistan Hükümetlerarası Askeri ve Askeri-Teknik İşbirliği Komisyonu Kıbrıs tarafı eşbaşkanı Christos Malikkidis başkanlığındaki bir heyet, askeri ilişkileri geliştirme ve güçlendirme amacıyla 29 Nisan-2 Mayıs 2012 tarihleri arasında Ermenistan'ı ziyaret etmiştir. Oturum esnasında tarafların yetkiler çerçevesi ve bundan sonraki çalışmaların gerçekleştirilme düzeni değerlendirilerek, askeri ve askeri-teknik alanlarda işbirliği çerçevesi belirlenmiştir. Oturum sonunda Malikkidis ve Ermeni mevkidaşı Alik Mirzabekyan, GKRY-Ermenistan 2012 Yılı Uluslararası Askeri İşbirliği Programı'nı imzalamışlardır. GKRY Komisyon üyeleri, Ermenistan Savunma Bakanı Seyran Ohanyan tarafından da kabul edilmişlerdir. Bu ziyaret esnasında her iki taraf da Ermenistan ve GKRY'nin sınırlı kaynaklara ve aynı tür aciliyetlere sahip olduklarını, dolayısıyla uluslararası ilişkiler çerçevesinde icra edecekleri önemli rol nedeniyle (*Türkiye-Azerbaycan-KKTC üçlüsünden duyulan rahatsızlık*) karşılıklı mutabakatlarla hareket etmek zorunda olduklarını belirtme gereği duymuşlardır. (<http://news.am/tur/news/103446.html>)

Türk ordusunun askeri kabiliyetlerine ve potansiyeline bakıldığında ise Global Firepower Index 2014 verilerine göre dünyanın en güçlü 8. ordusu Türkiye olup Ankara, savunmaya yaklaşık 18 milyar dolar ayırma gereği duymuştur. Ermenistan ve GKRY ise sıralamada ilk 100 ülkenin içine dahi girememiştir. (<http://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp>). Bu sebeple her iki taraf da askeri ilişkileri sadece kendi aralarında değil başka ülkelerle de kurabilme ve güçlendirebilme çabası içerisinde olmuşlardır. RF'nin Ermenistan'daki askeri varlığı 102 nolu askeri üs ile somutlaşırken. (Asker, 2012, ss. 93-111) Yunanistan'ın da GKRY gibi Ermenistan ile askeri ilişki düzeyini artırdığını bu kapsamda gözlemleyebilmek mümkündür. (<http://news.am/tur/news/233056.html>). GKRY açısından bakıldığında ise Yunanistan ve Ermenistan dışında özellikle RF ile askeri ilişkileri daha da güçlendirme çabasında oldukları/olacakları ilk tahlilde söylenebilecek bir husustur. Ancak hem Türkiye hem de Azerbaycan'ın askeri ilişkileri geliştirmede daha çok seçeneğe sahip olduğu gözardı edilmemesi gereken bir gerçektir. (http://tr.sputniknews.com/turkish.ruvr.ru/news/2014_10_31/Guney-Kibris-Rusya-askeri-isbirligi/)

Kantitatif açıdan bakıldığında asimetrik güç farkı sadece askeri boyutta söz konusu değildir. Hem somut hem soyut kaynaklar bağlamında Türkiye'nin adı geçen iki ülkeye göre daha güçlü bir ülke profili verdiği yadsınamaz bir gerçektir. Örneğin ülkelerin yüzölçümü sıralamasında

Türkiye 37; Ermenistan 143; GKRY ise Adanın tamamı dikkate alındığında bile 171. sırada bulunmaktadır. Nüfusa bakıldığında (2014) Türkiye 17; Ermenistan 137; GKRY ise 161. olarak listelenmektedir. Türkiye, satın alma gücü paritesiyle (2013) dünyanın en büyük 17. ekonomisiyken Ermenistan 133; GKRY ise 130. sırada listede ancak yer bulabilmektedir. 31 Aralık 2013'ün esas alındığı bir çalışmada Ermenistan'ın toplam rezervleri 1,863,000,000 \$ olup listede 125.; GKRY ise 853,000,000 \$ ile 140. sırada kendilerine yer bulabilmişlerdir.⁵ T.C. Merkez Bankası'nın 19 Aralık 2014 günü itibarıyla toplam rezervleri 127,345,000,000 \$ olarak ifade edilmiştir. Aktardığımız verilerden de anlaşıldığı üzere taraflar arasındaki asimetrik fark her alanda etkisini gösterdiğinden, beraber hareket etme anlayışı daha da güçlenmiştir. (<http://www.turkiyegazetesi.com.tr/ekonomi/219054.aspx>)

GKRY'nin Tarihsel Miras/Tarihsel Sorumluluk Yaklaşımı

Tarihsel arka plan bağlamında hem GKRY hem de Ermenistan güçlü ilişkilere sahiptirler. Bundan dolayı da taraflar ilişkileri çeşitlendirme ve güçlendirme hususunda çok fazla zorluk çekmemişlerdir. Örneğin daha önce aktardığımız üzere bir taraftan Kıbrıs'ın 1878'den itibaren İngiltere'nin eline geçmesi, diğer taraftan da Anadolu'da birbiri ardına başlayan Ermeni isyanları (*II. Abdülhamit Dönemi*) ve bu isyanlardan kaçanların bir kısmının Kıbrıs'ı mesken tutmasıyla, Anadolu'nun güney sahilleri güvensiz bir hale gelmiş; isyanların etkisinin ve hacminin genişlemesiyle beraber, Kıbrıs Adası, zamanında Ermeni komiteleri için önemli üs merkezlerinden biri olmuştur. (Şahin, t.y., s. 67)

Kıbrıs'ta toplanan komiteci Ermeniler gerek yaptıkları silah ve mühimmat nakilleriyle gerekse de halkı korkutmak ve Osmanlı Devleti'ne gözdağı vermek suretiyle, Kıbrıs üzerinden yaptıkları kara propagandalar sayesinde bölgede olağanüstü bir hava estirmişlerdir. Bu durumun I. Dünya Harbi'ne giden süreçte ve savaş boyunca da yaşandığını söyleyebiliriz (Şahin, t.y., s. 67). Çünkü Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Harbi'ne Almanya'nın yanında yer alarak girmesi üzerine, İngiltere, 5 Kasım 1914'te bir Kraliyet Buyruğu yayımlayarak Kıbrıs'ı ilhak ettiğini ilan etmiştir. (Çakmak, 2008, s. 206-207)

3 Ağustos 1915 tarihli bir İngiliz arşiv belgesinde, Kıbrıs'ta Kuzey Suriye sahiline bir baskın için 5 bin Ermeni komitecinin toplanması gerektiği

5 Birçok başlıkta mukayese için aşağıdaki linke bakılabilir. Bkz. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/rankorderguide.html> (e.t. 30.12.2014)

üzerinde durulurken, 1916 yılında İngiliz-Fransız ortaklığıyla Kıbrıs Adası'nın stratejik öneme sahip Monarga (Boğaztepe) Köyü'nde⁶ sayısı 5 bine ulaşan bir Ermeni askeri kampı oluşturulduğu göze çarpmaktadır. Bu noktadan hareketle, Kıbrıs gibi jeostratejik öneme sahip bir adanın, olağanüstü zamanlarda fevkalade bir rol üstlendiği görülmüştür. (Şahin, t.y., s. 78)

Tarafların tarihsel arka plan bağlamında güçlü ilişkilere sahip olduğunu gösteren bir başka somut örnek ise 25 Ocak 1965 tarihli BM Genel Kurulu'nda konuşan Kıbrıs Dışişleri Bakanı Spiros Kipriyanu, Arnold Toynbee'nin hazırlanmasında rol aldığı kara propaganda kitabı "*Blue Book*"a atıf yapıp Ermeni iddialarını ilk defa uluslararası bir platforma taşıyan kişi unvanı kazanmıştır.⁷

Ayrıca Ermenistan Devrimci Federasyonu (Taşnaksütyun) bürosunun üyeleri Dr. Papken Papazian ve Berj Missirlian ile Kıbrıs Ermeni Milli Komitesi üyeleri Anania Mahdessian ve Vartkes Sinanian da Kipriyanu'ya eşlik ederek sözde soykırımın 50. yıl etkinliklerini ortak bir düşman algısıyla Türkiye'ye karşı başlatmışlardır. (Hadjilyra, 2012, s. 32).

GKRY ve Yunanistan dış politika aktörleri, 20 Temmuz 1974 tarihli Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası Ada'da kaybettikleri prestijlerini yeniden kazanma umuduyla ASALA ve benzer içerikli terör örgütlerine, kuruluşundan itibaren sahip çıkarak maddi-manevi katkılarda bulunma hususunda da çekişen davranmamışlardır. Böylece Kıbrıs çıkarmasıyla dünyanın Türkiye'ye tepki göstermesi ve ambargo uygulamasından da istifade ederek Ankara'yı daha zor duruma düşürmeyi amaçlamışlardır. Üstelik Yunan tarafı, Kıbrıs Barış Harekâtı'nı Helen dünyasına yapılmış bir saldırı olarak değerlendirmiş; Ege'de, Batı Trakya'da, Kıbrıs'ta ve diğer adalarda saldırının devam edeceğinden endişe etmiştir. Konumuz açısından önemli nokta ise Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra Ermeni terör saldırılarında önemli bir artışın yaşanmaya başlamış olduğu gerçeğidir. Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra Türkiye'yi güvenlik değerlendirmelerinde en önemli tehdit olarak gören Yunanistan ve GKRY ile Ermeni gruplar arasındaki görüşme trafiğindeki artış, kısa sürede işbirliği halini almış ve finansal destekten, eğitime ve yönlendirmeye kadar bir çok kademede destek söz

6 Monarga (Boğaztepe) Kampları hakkında geniş bilgi için: Aytekin, 2000; Keser, (t.y.); Kıbrıs Adası'nda Ermenilerin örgütlendiğine dair Bkz. Paşa, 1993, s. 279, 341.

7 Kıbrıs Dışişleri Bakanı Spiros Kipriyanu'nun BM Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmanın görüntüleri için Bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=eJAHgbFZvlg> (e.t. 30.12.2014)

konusu olmuştur. (Laçiner, 2005, s. 54)

Şehit edilen diplomatlarımız Mehmet Baydar ve Bahadır Demir haricinde ASALA ve türevleri tarafından gerçekleştirilen tüm suikastların Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası gerçekleştiği görülmektedir. (Bkz., http://www.mfa.gov.tr/sehit-edilen-diplomatlarimiz-ve-vatandaslarimiz_tr.tr.mfa) Örneğin Los Angeles Başkonsolosu Kemal Arıkan 28 Ocak 1982 tarihinde; Ottawa Ticaret Müşaviri Kani Güngör ise 8 Nisan 1982 tarihinde Ermeni terör örgütü ASALA'nın saldırıları neticesinde şehit düşmüşlerdir. Türkiye'nin Boston'daki Fahri Başkonsolosu Orhan Gündüz'e ait bir hediyelik eşya mağazası 22 Mart 1982'de havaya uçurulmuştur. Gündüz'e onursal pozisyonunu bırakması aksi halde "*idam edileceği*" ultimatoma verilmiş olup saldırının sorumluluğunu JCAG üstlenmiştir. 4 Mayıs 1982 günü bu kez direkt Gündüz'e yönelik olarak Ermeni teröristler tarafından silahlı saldırı gerçekleştirilmiş ve saldırı neticesinde Türk diplomat şehit düşürülmüştür. 24 Nisan 1982'de ise Dortmund'da Türklerin sahibi olduğu birkaç işyeri bombalı saldırılar nedeniyle ağır hasar görmüş; "*Yeni Ermeni Direniş Örgütü*" bu saldırıların sorumluluğunu üstlenmiştir. 1982 yılında böyle bir terör ortamı olduğu halde⁸ Güney Kıbrıs Rum Temsilciler Meclisi, Avrupa devletleri içerisinde ilk kez sözde Ermeni soykırımını tanıyan bir karar tasarısını (29 Nisan 1982) oybirliğiyle kabul etmiştir. Kararda, Ermenilerin devredilemez haklarının geri verilmesi gerektiği öne sürülerek, Kıbrıs'ta yaşayan Ermenilerin siyasi, ekonomik ve kültürel hayata katkılarından da söz edilmektedir. Son olarak ise Kıbrıs Barış Harekâtı ile sözde Ermeni soykırımı arasında bağlantı kurularak her iki olayda da Türkiye suçlanmakta dolayısıyla kınanmaktadır.⁹

Ermenistan, dış politikasında irredendist ve şovenist bir çizgide hareket ettiğinden Dağlık Karabağ'ı¹⁰ ilhak etmiş; hatta Erivan yönetimi bu gayri etik, gayri insani politikaların en somut tezahürü olarak 26 Şubat 1992 tarihinde Azerbaycan Türklerine karşı Hocalı Katliamı'nı

8 Bkz., (http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/ErmeniIddialari/Ermeni_iddialari_ve_Tarihi_Ger%C3%A7ekler_Turkce.pdf; <http://www.ermenisorunu.gen.tr/turkce/diplomatlar/>) (e.t. 30.12.2014)

9 İlgili karar metni için aşağıdaki linke Bkz. http://www.armenian-genocide.org/Affirmation.150/current_category.7/affirmation_detail.html (e.t. 30.12.2014)

10 Karabağ sorunuyla ilgili bilgi toplamak ve bir rapor hazırlamak amacıyla Azerbaycan'ın başkenti Bakü'ye gelen BM Genel Sekreteri'nin Özel Temsilcisi Cyrus Vance, yabancı televizyon muhabirleri tarafından çekilen Ermeni katliamı bantlarını izlemiştir. Vance'in duyularını, "*bu gerçek bir katliam*" şeklinde dile getirdiği bildirilmiştir. Bkz. Ayın Tarihi (19 Mart 1992), <http://www.ayintarihi.com/turkce/date/1992-03-19> (e.t. 30.12.2014)

gerçekleştirmekten de çekinmemiştir.¹¹ Ancak Ermenistan'ın hukuk tanımaz tavırlarının en belirginleştiği bir dönemde dahi GKRY yine kendince sorumluluk almış ve Ermenistan ile arasında diplomatik ilişkilerin kurulduğuna dair protokolü 18 Mart 1992 tarihinde imzalamıştır. Bahsetmiş olduğumuz geçmişe ait örnekler kapsamında iki ülke ilişkilerinde ciddi bir güven duygusunun nasıl oluştuğu sorusunun cevabı ortaya çıkmaktadır. Çünkü GKRY, etik veya gayri etik ayırım yapmadan kendi gücü ölçüsünde Ermenistan'a sınırsız destek vermeyi bir görev bilmıştır (<http://www.mfa.am/en/country-by-country/cy/>).

Taraflar arasında gerçekleşen resmi ziyaretler esnasında yukarıda vermiş olduğumuz örnekler tarihsel miras başlığıyla bizzat dış politika aktörleri tarafından zaman zaman dile getirilmektedir. Örneğin Ermenistan Cumhurbaşkanı Serj Sarkisyan 2011 yılında gerçekleştirdiği Güney Kıbrıs ziyareti esnasında Ermeniler ve Kıbrıslı Rumların sadece dost ve kardeş değil aynı zamanda doğal müttefik olduklarını kaydetmiş olup "*Kıbrıs'ın zafer ve başarılarından, refah, istikrar, ilerleme ve barışından samimi bir şekilde mutlu olmayan yeryüzünde tek bir Ermeni olmadığına sizi temin ederim*" demiştir. (<http://news.am/tur/news/44854.html>)¹²

Çalışma ziyareti çerçevesinde Cenevre'de bulunan (2014) Ermenistan Milli Meclisi Başkan Yardımcısı Eduard Şarmazanov ise Parlamentolar Arası Birlik (IPU) 131. Genel Kurulu çerçevesinde Kıbrıs Temsilciler Meclisi sabık başkan ve üyesi Marios Garoyan ile görüşmüştür. Şarmazanov görüşme esnasında Ermenistan ve Kıbrıs'ı tarihi zengin miras ve manevi değerlerin yanı sıra Ermenistan ve Kıbrıs halkları arasında tesis olan ortak anlayış ve güvenin birleştirdiğini ifade etme ihtiyacı hissetmiştir. (<http://news.am/tur/news/234001.html>)

Kıbrıs Temsilciler Meclisi Bşk. Yiannakis Omirou'nun, Ermenistan'ı ziyaretinde (2014) hem Omirou hem de Ermenistan Cumhurbaşkanı Serj Sarkisyan, Ermeni ve Kıbrıs halklarının asırların derinliğinden gelen dostluk ilişkilerine sahip olduğunu, tarih esnasında birçok badireler içinden geçtiklerini ve bugün de bağımsız devletler olarak devletlerarası ilişkileri pekiştirmeye ve işbirliğini derinleştirmeye devam ettiklerinin altını çizmişlerdir. (<http://news.am/tur/news/240054.html>).

11 Hocalı Katliamı hakkında geniş bilgi için bkz. <http://www.mfa.gov.az/?options=content&id=795> (e.t. 30.12.2014)

12 Resmi ziyaretler için Bkz. Ek I (e.t. 30.12.2014)

Tarafların Temel Dış Politika Konularında Farklı Beklentileri

Her iki taraf da Dağlık Karabağ, sözde Ermeni soykırımı ve Kıbrıs Sorunu gibi daha sonuca ulaşılamamış temel dış politika konularında ortak hareket ederek ve birbirlerini destekleyerek kendileri lehine karar alınmasını hedeflemektedirler. Bu noktada karşılıklı sürekli Türkiye çıktığından Ankara karşıtlığını dış politikalarının temeline yerleştirme stratejisi benimsemişlerdir. Örnek vermek gerekirse; Erivan'a 2008 yılında resmi ziyaret gerçekleştiren GKRY Temsilciler Meclisi Başkanı Ermeni asıllı Marios Garoyan, iki ülke parlamentolarının uluslararası örgütler çerçevesinde yaptığı işbirliğinden memnun olduğunu belirterek Güney Kıbrıs'ın, Ermenistan'ın planlarının gerçekleşmesine katkı yapacağını söylemiştir. Ermenistan'a da Güney Kıbrıs'ın Kıbrıs politikasını desteklediği için teşekkür eden Garoyan, Temsilciler Meclisi'nin 24 Nisanı, sözde soykırım günü olarak kabul ettiğini vurgulamıştır. (<http://www.haberler.com/rum-meclis-baskani-ermenistan-da-haberi/>). Garoyan 2009 yılında basına verdiği bir demeçte ise Ermeni soykırımının tanınması yönünde uluslararası topluma çağrı yapmış; Ermeni halkının mücadelesiyle Kıbrıslıların, 30 yılı aşkın bir süredir kuzey kesiminin kurtarılması yönündeki mücadelesi arasında paralellikler de kurduğunu ifade etmiştir. (<http://news.am/tur/news/9358.html>).¹³

17 Ocak 2011'de resmi bir ziyaret için Güney Kıbrıs'ta bulunan Ermenistan Cumhurbaşkanı Serj Sarkisyan ise GKRY Cumhurbaşkanı Dimitris Christofias ile Başkanlık Sarayı'nda gerçekleştirdiği görüşmenin ardından yapmış olduğu açıklamada, Ermenistan'ın, Güney Kıbrıs'ın Kıbrıs sorunu ile ilgili tezlerini desteklediğini ve Güney Kıbrıs ile Ermenistan arasındaki ilişkilerin geleceğinin parlak olduğunu söylemiştir. GKRY Cumhurbaşkanı Christofias ise "*Kıbrıs halkının, Türk işgalinden kurtulma mücadelesi verdiği*" iddia etmiş; Ermenistan'ın bu mücadeleye verdiği destekten ötürü Sarkisyan'a teşekkürlerini sunmuştur. Ek olarak Güney Kıbrıs'ın da Dağlık Karabağ Sorunu'nun çözülmesini desteklediğini dile getirmiştir. (<http://www.ntv.com.tr/arsiv/id/25172326>).

Görüldüğü üzere dönemin GKRY Cumhurbaşkanı Christofias, Dağlık Karabağ konusuna detaylı olarak değinmekten çekinerek sadece Dağlık

13 2010 yılında da GKRY Cumhurbaşkanı Dimitris Christofias ile GKRY Temsilciler Meclisi Başkanı Ermeni asıllı Marios Garoyan'ın sözde Ermeni Soykırımının tanınması yönünde uluslararası topluma müteaddit defalar çağrı yapmışlardır. Bkz. <http://news.am/tur/news/38980.html>(e.t. 30.12.2014)

Karabağ Sorunu'nun Ermenilerin istediği şekilde çözülmesini desteklediklerini dile getirmek zorunda kalmıştır. Çünkü GKRY tarafı siyasi olarak Dağlık Karabağ'ı devlet olarak tanırsa, uluslararası gündeme hemen KKTC'nin tanınması konusu geleceği için bu konuda çok ihtiyatlı ve ketum davranma gereği duymuştur diyebiliriz. (http://www.kibrispostasi.com/index.php/cat/1/col/97/art/10367/PageName/KIBRIS_POSTASI).

GKRY Temsilciler Meclisi Başkanı Yiannakis Omirou, 2014 Kasım'ında gerçekleştirdiği Ermenistan ziyaretinde ise *"GKRY ve Ermenistan'ın ikili işbirliğini yoğunlaştırmaları, uluslararası kuruluşlarda güçlerini birleştirmeleri, Rum ve Ermenistan diasporasının aracılığıyla dünya çapında karar merkezlerine erişimini Türkiye'ye karşı ortak bir cephe oluşturmak amacıyla kullanmaları lazım"* şeklinde bir açıklama yaparak, daha önceki dış politika aktörleri gibi sert bir üslup kullanmayı tercih etmiştir. (<http://www.abhaber.com/rum-meclisi-baskani-omiroukibris-ve-ermenistanin-turkiyeye-karsi-ortak-bir-cephe-olusturmaları-gerekiyor/>).

Gerek Ermenistan gerekse de GKRY, 2015 yılında uluslararası baskı yoluyla Türkiye'ye sözde soykırım yalanını kabul ettirmeyi birinci temel hedef olarak belirlemiş bulunmaktadır. Zira siyasi ve ekonomik saiklerle hareket eden Ermeni grupları, 1915 olaylarının 100. yıldönümü olması dolayısıyla Türkiye aleyhinde önceki senelere nazaran çok daha yoğun bir propaganda kampanyasını başlatma kararını almışlardır. Hatta Ermenistan Devlet Başkanı Serj Sarkisyan'ın talimat ve onayıyla 1 Nisan 2011'de sözde Ermeni soykırımının 100. yıldönümüne ilişkin etkinliklerin koordinasyonu için Devlet Komisyonu kurulmuştur.

Kıbrıs Adası'ndaki Ermeni Varlığı

Kıbrıs Adası'ndaki Ermenilerin varlığı, GKRY-Ermenistan ilişkilerinin güçlenmesine olumlu etki eden hususlardan biri olmuştur. Kıbrıs Adası ile Ermeniler arasındaki bağın hangi düzeyde olduğuna bakıldığında, Ermenilerin M.S. 578 yılından itibaren Ada'da varlıklarını hissettirmeye başladıklarını görmekteyiz. Anadolu'nun güney sahilleriyle Kıbrıs arasında devamlı surette yaşanan göç olgusunun aktörleri arasında Ermeniler de olmuştur.¹⁴ Ancak hiçbir vakit Ermeniler, Kıbrıs'ta ciddi bir nüfus meydana getirememişlerdir.¹⁵ Öyle ki 1881 yılında 201; 1891

14 Kıbrıs Adası ile Ermeniler arasındaki bağı kronolojik açıdan inceleyen bir çalışma için Bkz. Hadjilyra, 2012, ss. 30-32.

15 1881-1960 yılları arası nüfus istatistiği için Bkz. Hadjilyra, 2012, s. 22.

yılında 291; 1901 yılında 553; 1911 yılında 611; 1921 yılında 1573; 1931 yılında 3637; 1946 yılında 3962; 1956 yılında 4549; 1960 yılında ise 3628 Ermeni kökenlinin Adada yaşadığı çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir. (Hadjilyra, 2012, s 16) GKRY Rum İstatistik Dairesi'nin, 2013 yılı sonunu esas aldığı bir araştırmada ise Güney Kesiminde toplam nüfusun 858.000 kişi olup; Ermeni nüfusunun 2600 kişi, Maruni nüfusunun 5000 kişi, Latin nüfusunun ise 800 kişi olduğu ifade edilmektedir. (Republic of Cyprus, 2013, s. 12)

Adadaki çözümün Rum tarafı eliyle devre dışı bırakıldığı bir zaman diliminde Kıbrıs Dışişleri Bakanı Kyprianou, BM Daimi Temsilcisi Zenon Rossides ve ABD temsilcisi John Baker arasında 4 Aralık 1964 tarihinde New York'ta bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmede Kyprianou, Adada yaşayan Ermeni azınlığının durumunun Türklere ve Rumlara göre kötü olduğunu gözlemlediğini dolayısıyla mevcut sorunların normale dönüşebilmesi için özellikle Kıbrıs Türklerinin adım atmasına ihtiyaç olduğu iddiasında bulunmuştur. (Foreign Relations of the United States, t.y., s. 340-342)

Kıbrıs sorunu ile Ermeni sorunu arasında sıkı bir ilişkinin var olduğu ve bu bağın da Rum dış politika aktörleri tarafından özellikle kurulduğu bilinmektedir. Dolayısıyla 1965 gösterilerinin patlak vermesi ve diaspora Ermenilerinin Türkiye'ye karşı daha aktif bir hale gelmelerinin Kıbrıs sorunuyla paralel olarak gelişmesi özellikle Türk araştırmacılar tarafından anlamlı bulunmuştur. (Laçiner, 2005, s. 53) Örneğin 50. yıldönümü etkinlikleri Lübnan Antilyas Kilisesi'nin Katogigosu I. Khoren'in önyak olmasıyla başlamış, Ermeni nüfusunun yoğun olduğu Paris, New York, Londra ile Güney Amerika'nın muhtelif şehirlerinde anma etkinlikleri düzenlenmiştir. Ancak Türkiye Ermeni Patriği Şnork Kalustyan başta olmak üzere İstanbul Ermeni toplumu ileri gelenlerinin kamuoyunu yatıştırmaya yönelik beyanatlarıyla, yine aynı kişilerin 24 Nisan sabahı Taksim'deki Cumhuriyet Anıtı'nı ziyaret ederek Mustafa Kemal Atatürk'e ve Cumhuriyet'e bağlılıklarını beyan etmeleri ciddi bir provokasyonun engellenmesine yardımcı olmuştur. (http://www.rifatbali.com/images/stories/dokumanlar/ermeni_kiyimi_50_yil_yansimalari.pdf; <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/6873/dunyanin-ermeni-soykirimiylatanistigi-yil1965>). Lübnan Antilyas Kilisesi'nin Katogigosu I. Khoren ile Başpiskopos Makarios'un 1972 yılında açılışını yaptığı Lefkoşa Nareg Ermeni Okulu ise kiliseler arasında uzlaşma, işbirliği ve ittifak ortamının daha da güçlendirilmesine ve kendi ulusal kimliklerinin korunmasına katkıda bulunmuştur diyebiliriz. (Hadjilyra, 2012, s 15; <http://www.moi>

gov.cy/moi/pio/pio.nsf/All/DBF419D7DF6CC18EC2256FCE00331E37).

1975 yılında Lefkoşa'da sözde soykırım yürüyüşü yapılırken; 24 Kasım 2006'da GKRY'ne resmi ziyaret gerçekleştiren Ermenistan Cumhurbaşkanı Koçaryan, Larnaka'da kordon boyunda düzenlenen törende, sözde Ermeni soykırımı anıtının temeline ilk harcı koymuştur. Koçaryan adına törende konuşan Ermenistan Dışişleri Bakanı Vartan Oskanyan, "*Anıtın dikildiği yerin, yurtlarından kaçıp Kıbrıs'a sığınan Ermenilerin karaya çıktıkları ilk noktayı sembolize ettiğini*" söylemiştir. Larnaka Belediye Başkanı Moiseos da, "*Köklü dostluk ve işbirliği bağları, ortak düşman olan Türk yayılmacılığına karşı bizleri kenetledi*" demiştir. (<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/5503584.asp?m=1&gid=112&srid=3429&oid=3>).

28 Mayıs 2008'de ise GKRY Devlet Başkanı Dimitris Christofias, sözde Ermeni soykırımı anısına Larnaka'da yapılan anıtın açılışını yaparken, bu anıtın Ermeni toplumuna karşı bir şükran ifadesi olduğunu belirterek, köklerinden sökülen ve büyük felaketten kurtulan Ermenilerin anısına adandığını söylemiştir. (<http://www.haberler.com/kibris-rum-kesiminde-sozde-ermeni-soykirimi-aniti-haberi/>; Hadjilyra, 2012, ss. 27-32). GKRY Temsilciler Meclisi Başkanı Yanakis Omiru'nun 20 Kasım 2014 tarihli Ermenistan ziyaretinde ise sözde Ermeni soykırımı Anıt Kompleksi'ni ziyaret etmiştir. Bu durum politik sembolizm yoluyla tarafların dış politika anlayışlarını hem iç hem dış kamuoyunda canlı tutma çabası olarak değerlendirilmeye tabi tutulabilir.¹⁶

GKRY ve Ermenistan bu tarz adımlar atarken gerek Türkiye gerek KKTC, Adadaki Ermenilere yönelik iyi niyetli tutumunu müteaddit defalar göstermiştir. Örneğin KKTC'de '*Türkoloji Enstitüsü*' yapılacağı gerekçesiyle krize neden olan Kilise'de 50 yıl aradan sonra (Mayıs 2014) ilk ayının yapılmasına izin verilmiştir. (<http://www.milliyet.com.tr/kktc-de-50-yil-sonra-ermeni/dunya/detay/1880286/default.htm>).

Karşılıklı Ziyaretler ve İmzalanan Anlaşmalar

İki taraf arasında karşılıklı gerçekleşen ziyaretler ve neticesinde imzalanan anlaşmalar genelde ilişkileri çeşitlendirerek işbirliğini güçlendirmişse de her iki ülkenin de kronik sorunlarından dolayı istenilen ivme yakalanamamıştır. Tarafların imzalamış oldukları anlaşmaların başlıklarına bakıldığında Turizm, Kültür, Eğitim, Bilim, Askeri ve Askeri

16 Sözde Ermeni soykırımı anıtları için aşağıdaki linklere bakılabilir Bkz. <http://www.genocide-museum.am/trk/delegation.php>; <http://www.ucla.com/armenian-genocide-memorial-monuments.html> (e.t. 30.12.2014)

Teknik, Tarım, Sağlık, Tıp, Ticaret, Merkez Bankaları, Hava Hizmetleri ve AB Alanlarında İşbirliği'nin yanı sıra Çifte Vergiyi ve Vergi Kaçırmayı Önleme; Uluslararası Taşımacılık Hizmetleri; Diplomatik ve Resmi Pasaport Hamillerine Karşılıklı Vize Muafiyeti; Örgütlü ve Diğer Suçlara Karşı Mücadele; Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması; Dışişleri Bakanlıkları Arasında İstişare Oluşturulması hususları da ön plana çıkmaktadır. (<http://www.mfa.am/en/country-by-country/cy/>; [http://www.olc.gov.cy/olc/olc.nsf/all/067A260E4598F71242257A7600322580/\\$file/ARMENIA.pdf?openelement](http://www.olc.gov.cy/olc/olc.nsf/all/067A260E4598F71242257A7600322580/$file/ARMENIA.pdf?openelement)).

Daha önce ifade ettiğimiz üzere GKRY, Ermenistan ile arasında diplomatik ilişkilerin kurulduğuna dair protokolü 18 Mart 1992 tarihinde imzalamıştır. Tarafların diplomatik teşkilatlanmalarına bakıldığında 18 Temmuz 2007'de Armen Khachatryan, GKRY Fahri Konsolosu olarak Erivan'da görevine başlamış; 20 Mayıs 2009'da da GKRY'nin Moskova Büyükelçisi Petros Kestoras akredite olduğundan Olağanüstü ve Tam Yetkili Büyükelçi sıfatıyla Ermenistan Cumhurbaşkanı Serj Sarkisyan'a güven mektubunu sunmuştur. 6 Mayıs 2010'da ise Ermenistan'ın Atina Büyükelçisi Gagik Ghalatchian akredite olduğundan Olağanüstü ve Tam Yetkili Büyükelçi sıfatıyla GKRY Devlet Başkanı Dimetris Christofias'a güven mektubunu sunmuştur. Ermenistan'ın GKRY, Sırbistan ve Arnavutluk'ta Büyükelçilikleri olmadığından Atina Büyükelçisi Gagik Ghalatchian resmi görev kapsamında adı geçen ülkelerde de diplomatik irtibatı sağlamaktadır. Ek III'de görüleceği üzere Ermenistan'da aktif büyükelçilik sayısı sınırlı olup sadece 27'dir. Erivan'da Mukim Büyükelçiliği bulunmayan 60'dan fazla devlet, Ermenistan ile diğer ülkelerde bulundurdukları yerleşik büyükelçilikler vasıtasıyla iletişim kurmayı uygun bulmuşlardır. Bu bağlamda GKRY de dahil olmak üzere birçok ülkenin akredite misyon olarak Moskova Büyükelçiliklerini görevlendirdiğini görmekteyiz.

Uluslararası Platformlarda Ortak Tavır Stratejisi

GKRY ve Yunanistan, uluslararası platformlarda özellikle de AB içerisinde zaman zaman Türkiye'nin prestijini sarsmaya çalışırken; Ermenilerin ise seslerini duyurabilmeleri için tanıtım ve yönlendirme alanlarında destek vermeyi kendilerine misyon edinmişlerdir (<http://news.am/tur/news/44931.html>; <http://news.am/tur/news/121138.html>). Adı geçen yönetimler, AB'nin onay verdiği Doğu Ortaklığı Projesi (Özdal, 2013, s. 4) (*tam üyelik perspektifi olmaksızın ilişkilerin geliştirilmesi*) kapsamında hedeflenen ülkeler arasında Ermenistan'ın bulunmasından

ötürü entegrasyon çalışmalarında da sorumluluk almaya karar vermişlerdir. Bu kapsamda GKRY, Ermenistan ile AB Hakkında İşbirliği Memorandumu'nu 3 Nisan 2012 tarihinde imzalamış. (<http://www.mfa.am/en/country-by-country/cy/>) akabinde 1 Temmuz 2012'den itibaren üstleneceği AB Dönem Başkanlığı görevi esnasında daha güçlü adımlar atabilmeyi hedeflemiştir (<http://news.am/tur/news/99828.html>).¹⁷ Lakin son yaşanan gelişmelere bakıldığında 2 Ocak 2015 itibarıyla Ermenistan'ın Doğu Ortaklığı perspektifinden büyük ölçüde uzaklaşarak Avrasya Ekonomik Birliği'nin faal üyesi haline geldiğini ifade etmek gerekmektedir. Bu durum Ermenistan, GKRY ve Yunanistan'ın AB üyelik süreci devam eden Türkiye'yi zor duruma düşürme stratejilerini bırakacağı anlamını taşımamaktadır. (<http://tr.sputniknews.com/asya/20150102/1013327384.htm>)

Ermeni ve Rum Lobilerinin İndirgemeci Yaklaşımlara Katkısı

Özellikle ABD'deki Ermeni ve Rum lobileri zaman zaman atmış oldukları ortak adımlarla Türkiye aleyhtarı bir ortam oluşturmaya çalışmaktadırlar. Bu tavır da GKRY ve Ermenistan'ın ortak hareket ederek Türkiye aleyhtarı bir dış politika benimsemelerini kaçınılmaz kılmaktadır. Örneğin; ABD Başkanlık Seçimleri (6 Kasım 2012) öncesinde Amerika Ermeni Ulusal Komitesi (ANCA) ve Amerikan Helen Enstitüsü (AHI) tarafından Başkan Barack Obama ve Massachusetts Valisi Romney'e gönderilen ortak mektupta; başkan adaylarının Ermeni ve Rum kökenli Amerikalıları ilgilendiren konulardaki sessizliklerini bozmaları talep edilmiştir. (<http://www.turkishny.com/special-news/56-special-news/103223-rum-ve-ermeni-lobisinden-baskan-adaylarına-baskı#.VKoBFdKsVps>)¹⁸

Adı geçen oluşumların destek verdiği bir başka girişim ise 10 Nisan 2014 günü gerçekleşmiştir. Bilindiği üzere ABD Senatosu Dış İlişkiler Komitesi, Komite Başkanı Demokrat Partili New Jersey Senatörü Robert Menendez ve Cumhuriyetçi Partili Illinois Senatörü Mark Kirk tarafından kaleme alınan, H.RES.410 sayılı sözde 'Ermeni Soykırım' tasarısını gündeme alma kararı almıştır. Daha sonra Dış İlişkiler Komitesi'nde oylanan tasarıya ise

17 Ermenistan-AB görüşmelerine dair (13. Toplantı)Bkz. <http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/C24E50DF400A0D3EC2257AD900507DA9?OpenDocument&highlight=armenia> (e.t. 30.12.2014)

18 Adı geçen iki oluşumun Türkiye aleyhtarı ortak faaliyetleri için ayrıca <http://aheworld.org/media-center/press-releases/2013/1746-ahi-anca-future-trade-measures-with-turkey-must-require-end-of-turkeys-military-occupation-of-cyprus-blockade-of-armenia.html> (e.t. 30.12.2014)

12 olumlu, 5 olumsuz 1 de çekimser oy çıkmıştır. Komitede kabul edilen metin spesifik olarak 24 Nisan 2014 tarihinin sözde Ermeni soykırımının yıldönümü olarak anılmasını istediğinden, karar tasarısının kadük olmaması için bu tarihten önce genel kurulda kabul edilmesi gerekmiş ancak yasa tasarısı, yasalaşma sürecini tamamlayamadığından bu girişim de sonuçsuz kalmıştır. (<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/26196668.asp>; <http://aheworld.org/media-center/press-releases/2014/1859-ahi-applauds-senate-foreign-relations-committee-passage-of-armenian-genocide-resolution.html>)

Sonuç

GKRY, hem iç hem dış politikada Türkiye karşıtlığını merkeze koyan bir yaklaşımla hareket etmekte dolayısıyla bu indirgemeci yaklaşım mevcut sorunların çözülmesini zorlaştırmaktadır. Ermenistan'ın da benzer yaklaşımlarının olması her iki tarafı doğal müttefik haline getirdiği gibi Ankara'yı da potansiyel düşman haline dönüştürmektedir. ABD'deki Ermeni ve Rum lobilerinin, Türkiye aleyhtarı ortak çalışmalarının etkisiyle de mevcut sorunların daha kronikleştiği bilinen bir vakadır.

GKRY-Ermenistan ilişkilerinin özellikle de Türkiye'ye karşı olan tarihi tezlerin ortak savunulması konusunda, gelecekte daha ileri bir noktaya ulaşması ve yeni anlaşmalarla pekiştirilmesi beklenen gelişmelerden biridir. Ermeni ve Rum dış politika aktörlerinin geleneksel hale getirdikleri Türkiye'yi suçlayıcı yaklaşımları ve bu doğrultuda attıkları tahrik edici adımlar tarafların normal siyasi ilişki kurabilmelerini daha da güçleştirmektedir. Bu noktada mevcut sorunların çözülebilmesi için Türkiye'nin yanında Azerbaycan ve KKTC'nin de muhatap alınması zorunludur. Hiç şüphesiz, küresel güçlerin (ABD-RF-AB) yaklaşımları da mevcut politikaların uygulanabilirliğini ve sürekliliğini ister istemez etkileyecek hususlardan biri olacaktır.

EK I:

Ziyaretler

Ermenistan Dış Politika Aktörlerinin GKRY Ziyaretleri

- 1995 Çalışma Ziyareti, Vahan Papazian, Dışişleri Bakanı
1999 Resmi Ziyaret, Vartan Oskanian, Dışişleri Bakanı
2003 Resmi Ziyaret, Arthur Baghdassarian, Ulusal Meclis Başkanı
2004 Resmi Ziyaret, Vartan Oskanian, Dışişleri Bakanı
2006 Resmi Ziyaret, Robert Kocharyan, Başkan
2010 Resmi Ziyaret, Hovik Abrahamyan, Ermenistan Meclis Başkanı*
2011 Devlet Ziyareti, Serzh Sargsyan, Başkan
2011 Çalışma Ziyareti, Serzh Sargsyan, Başkan
2012 Resmi Ziyaret, Edward Nalbandian, Dışişleri Bakanı

GKRY Dış Politika Aktörlerinin Ermenistan Ziyaretleri

- 1998 Çalışma Ziyareti, Ioannis Kasulides, Dışişleri Bakanı
2001 Resmi Ziyaret, Spyros Kiprianu, Temsilciler Meclisi Başkanı
2004 Resmi Ziyaret, Dimitris Christofias, Temsilciler Meclisi Başkanı
2008 Resmi Ziyaret, Marios Garoyan, Temsilciler Meclisi Başkanı
2009 Resmi Ziyaret, Dimitris Christofias, Başkan
2012 Resmi Ziyaret, Erato Kozakou-Marcoullis, Dışişleri Bakanı
2014 Resmi Ziyaret, Rum Meclisi Başkanı Yiannakis Omirou, Temsilciler Meclisi Başkanı

EK II:

İKİLİ ANLAŞMALAR

"Between the Government of the Republic of Armenia and the Government of the Republic of Cyprus on International Transport Services", Uluslararası Taşımacılık Hizmetleri Hakkında (27 Mayıs 1994).

"Between the Government of the Republic of Armenia and the Government of the Republic of Cyprus for the Promotion and Reciprocal Protection of Investments", Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Hakkında (18 Ocak 1995).

"Between the Government of the Republic of Armenia and the Government of the Republic of Cyprus on Cooperation in the Field of Tourism", Turizm Alanında İşbirliği Hakkında (18 Ocak 1995).

"Trade Agreement between the Government of the Republic of Armenia and the Government of the Republic of Cyprus", Ticaret Antlaşması (18 Ocak 1995).

"On Mutual Exemption of Visa Requirements for Holders of Diplomatic and Official Passports", Diplomatik ve Resmi Pasaport Hamillerine Karşılıklı Vize Muafiyeti Sağlanması Hakkında (27 Ocak 1997).

"Between the Government of the Republic of Armenia and the Government of the Republic of Cyprus on Cooperation in Air Service", Hava Hizmetlerinde İşbirliği Hakkında (11 Eylül 1998).

"Between the Government of the Republic of Armenia and the Government of the Republic of Cyprus on Cooperation in the Fields of Culture, Education and Science", Kültür, Eğitim ve Bilim Alanında İşbirliği Hakkında (11 Eylül 1998).

"Project between the Government of the Republic of Armenia and the Government of the Republic of Cyprus on Cooperation in the Field of Agriculture", Tarım Alanında İşbirliği Projesi Hakkında (11 Eylül 1998).

"Between the Government of the Republic of Armenia and the Government of the Republic of Cyprus on Economic, Industrial and Technological Cooperation", Ekonomik, Sınai ve Teknolojik İşbirliği Hakkında (11 Eylül 1998).

"Between the Government of the Republic of Armenia and the Government of the Republic of Cyprus on Military and Military-Technical Cooperation", Askeri ve Askeri Teknik İşbirliği Hakkında (21 Şubat 2002).

"Between the Government of the Republic of Armenia and the Government of the Republic of Cyprus on Cooperation in the Fields of Health and Medicine", Sağlık ve Tıp Alanında İşbirliği Hakkında (5 Temmuz 2004).

"Between the Government of the Republic of Armenia and the Government of the Republic of Cyprus on Cooperation in the Field of Struggle against Organized and Other Types of Crimes", Örgütlü ve Diğer Suçlara Karşı Mücadelede İşbirliği Hakkında (23 Kasım 2006).

"Between the Ministry of Culture and Youth Affairs of the Republic of Armenia and the Ministry of Education and Culture of the Republic of Cyprus on Cooperation in the Field of Culture for Years 2006-2008", 2006-2008 Yılları Kültür Alanında İşbirliği Hakkında (23 Kasım 2006).

PROTOKOLLER

“Between the Republic of Armenia and the Republic of Cyprus on Establishment of Diplomatic Relations”, Taraflar Arasında Diplomatik İlişkilerin Kurulması Hakkında (18 Mayıs 1992).

MUTABAKAT ZAPTI

“Memorandum of Understanding between the Central Banks of the Republic of Armenia and the Republic of Cyprus on Cooperation in the Field of Bank Surveillance”, Tarafların Merkez Bankaları Arasında İşbirliği Hakkında (13 Nisan 2006).

“Memorandum of Understanding between the Ministries of Foreign Affairs of the Republic of Armenia and the Republic of Cyprus on Creation of Consultation Mechanisms”, Tarafların Dışişleri Bakanlıkları Arasında İstişare Oluşturulması Hakkında (18 Ocak 1995).

“Memorandum of Understanding on cooperation between the civil service council of RA and Ministry of Finance of Cyprus”, Tarafların Adı Geçen Kurumları Arasında İşbirliği Hakkında.

“Between the Government of the Republic of Armenia and the Government of the Republic of Cyprus about military and military-technical cooperation agreement for the implementation of the Protocol on Cyprus Intergovernmental Committee”, Askeri ve Askeri-Teknik İşbirliği Anlaşması İçin Hazırlanan Protokolün Uygulaması Hakkında (30 Kasım 2010).

“Memorandum of Understanding between the Government of the Republic of Armenia and the Republic of Cyprus in 2011-2012 on the implementation of the Joint Action Plan in the field of tourism cooperation agreement”, Turizm İşbirliği Anlaşması Alanında Ortak Eylem Planı Uygulama 2011-2012 Hakkında (17 Ocak 2011).

“Between the Government of the Republic of Armenia and the Government of Cyprus for Avoidance of Double Taxation and Prevention of Fiscal Evasion with respect to Taxes on Income and Capital”, Çifte Vergiyi ve Vergi Kaçırma Önleme Hakkında (17 Ocak 2011).

“Action plan between the Government of the Republic of Armenia and the Republic of Cyprus on cooperation in the fields of health and medical science”, Sağlık, Tıp ve Bilim Alanında İşbirliği Hakkında Eylem Planı (17 Ocak 2011).

“Memorandum between the Government of the Republic of Armenia and the Government of the Republic of Cyprus on cooperation about the European Union”, Avrupa Birliği Hakkında İşbirliği Memorandumu (3 Nisan 2012).

EK III: Ermenistan'da Yabancı Devletlerin Elçilikleri Listesi

ARJANTİN

BELARUS

BİRLEŞİK KRALLIK

BREZİLYA

BULGARİSTAN

ÇİN

MISIR

FRANSA

GÜRCİSTAN

ALMANYA

ABD

YUNANİSTAN

HİNDİSTAN

İRAN

İRAK

İTALYA

KAZAKİSTAN

KUVEYT

LÜBNAN

LİTVANYA

POLONYA

ROMANYA

RUSYA FEDERASYONU

İSVİÇRE

SURİYE

TÜRKMENİSTAN

UKRAYNA

Akredite Misyonlar (Ermenistan)

AFGANİSTAN (Moskova, Rusya Federasyonu)

ANGOLA (Moskova, Rusya Federasyonu)

ARNAVUTLUK (Atina, Yunanistan)

AVUSTRALYA (Moskova, Rusya Federasyonu)

AVUSTURYA (Viyana, Avusturya)

BAHREYN (Tahran, İran)

BELÇİKA (Moskova, Rusya Federasyonu)

BENİN (Moskova, Rusya Federasyonu)

BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ (Tahran, İran)

BOSNA HERSEK (Moskova, Rusya Federasyonu)

CEZAYİR (Moskova, Rusya Federasyonu)

ÇEK CUMHURİYETİ (Tiflis, Gürcistan)

DANİMARKA (Kiev, Ukrayna)

EKVATOR (Moskova, Rusya Federasyonu)

ENDONEZYA (Kiev, Ukrayna)

ESTONYA (Tiflis, Gürcistan)

ETİYOPYA (Moskova, Rusya Federasyonu)

FAS (Kiev, Ukrayna)

FİLİPİNLER (Moskova, Rusya Federasyonu)

FİNLANDİYA (Helsinki, Finlandiya)

GANA (Moskova, Rusya Federasyonu)

GUATEMALA (Moskova, Rusya Federasyonu)

GÜNEY AFRİKA (Kiev, Ukrayna)

GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ (Moskova, Rusya Federasyonu)

HIRVATİSTAN (Atina, Yunanistan)

HOLLANDA (Tiflis, Gürcistan)

İRLANDA (Sofya, Bulgaristan)

İSVEÇ (Tiflis, Gürcistan)

İSPANYA (Moskova, Rusya Federasyonu)

İSRAİL (Kudüs, İsrail)

İZLANDA (Moskova, Rusya Federasyonu)

JAPONYA (Moskova, Rusya Federasyonu)

KAMBOÇYA (Moskova, Rusya Federasyonu)
KAMERUN (Moskova, Rusya Federasyonu)
KANADA (Moskova, Rusya Federasyonu)
KATAR (Tahran, İran)
KIRGIZİSTAN (Moskova, Rusya Federasyonu)
KÜBA (Moskova, Rusya Federasyonu)
KORE (Moskova, Rusya Federasyonu)
KUZEY KORE (Moskova, Rusya Federasyonu)
LETONYA (Viyana, Avusturya)
LİBYA (Moskova, Rusya Federasyonu)
MACARİSTAN (Tiflis, Gürcistan)
MALEZYA (Moskova, Rusya Federasyonu)
MALİ (Moskova, Rusya Federasyonu)
MALTA (Paris, Fransa)
MEKSİKA (Moskova, Rusya Federasyonu)
MOLDOVA (Moskova, Rusya Federasyonu)
NEPAL (Moskova, Rusya Federasyonu)
NİJERYA (Tahran, İran)
NORVEÇ (Moskova, Rusya Federasyonu)
ÖZBEKİSTAN (Moskova, Rusya Federasyonu)
PARAGUAY (Moskova, Rusya Federasyonu)
PORTEKİZ (Moskova, Rusya Federasyonu)
SENEGAL (Moskova, Rusya Federasyonu)
SİRBİSTAN (Atina, Yunanistan)
SLOVAKYA (Moskova, Rusya Federasyonu)
SLOVENYA (Kiev, Ukrayna)
SRİ LANKA (Moskova, Rusya Federasyonu)
UMMAN (Moskova, Rusya Federasyonu)
TAYLAND (Moskova, Rusya Federasyonu)
URUGUAY (Moskova, Rusya Federasyonu)
ÜRDÜN (Taşkent, Özbekistan)
VATİKAN (Tiflis, Gürcistan)
VENEZUELA (Moskova, Rusya Federasyonu)
VİETNAM (Moskova, Rusya Federasyonu)
ZAMBİYA (Moskova, Rusya Federasyonu)

Kaynakça / References

Akyürek, S. & Bilgiç, M. S. (2012). *Ermenistan'da Türkiye ve Türk Algısı*, Rapor No:41, İstanbul:Bilgesam.

Armaoğlu, F. (t.y). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*, Alkım.

Asker, A. (2012). Rusya'nın Ermenistan'da Askeri Varlığı: Hukuki ve Politik Bakış Açısıyla Bir Değerlendirme, *Ermeni Araştırmaları Dergisi*, Sayı:41. s. 93-111. Ankara

Aytekin, H. (2000). *Kıbrıs'ta Monarğa (Boğaztepe) Ermeni Lejyonu Kampı*, Ankara: TTK.

Çakmak, Z. (2008). Kıbrıs'tan Anadolu'ya Türk Göçü (1878-1938), *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 36, s. 201-223, Erzurum.

Çiçek, K. (t.y.). Kıbrıs Maddesi, 3. Bölüm, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, s. 374-380.

Çiçek, K. (t.y.). Kıbrıs Maddesi, 4. Bölüm, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, s. 380-383.

Foreign Relations of the United States, 1964-1968, Volume XVI, Cyprus; Greece; Turkey, Document 168

Gürsoy, C. R. (t.y.). Kıbrıs Maddesi, 1. Bölüm, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, s. 370-371.

Hadjilyra A. M. (2012). *Cyprus Religious Groups The Armenians of Cyprus*, Pressand Information Office, Republic of Cyprus

<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=264&l=1> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://www.abhaber.com/rum-meclisi-baskani-omiroukibris-ve-ermenistanin-turkiyeye-karsi-ortak-bir-cephe-olusturmaları-gerekliyor/> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://www.agos.com.tr/tr/yazi/6873/dunyanin-ermeni-soykirimiyla-tanistigi-yil-1965> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://aheworld.org/media-center/press-releases/2014/1859-ahi-applauds-senate-foreign-relations-committee-passage-of-armenian-genocide-resolution.html> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://aheworld.org/media-center/press-releases/2013/1746-ahi-anca-future-trade-measures-with-turkey-must-require-end-of-turkeys-military-occupation-of-cyprus-blockade-of-armenia.html> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

http://www.anca.org/press_releases/press_releases_print.php?prid=1186 adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

http://www.armenian-genocide.org/Affirmation.150/current_category.7/affirmation_detail.html adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://www.ayintarihi.com/turkce/date/1992-03-19> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://www.bilgesam.org/incele/755/-guney-kibris-rum-yonetimi%E2%80%99nin-dis-politikasi/#.VKPjJNKsVps> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/rankorderguide.html> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/152/63/IMG/NR015263.pdf?OpenElement> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://www.embassy.am/office-of-the-honorary-consul-of-the-republic-of-cyprus-in-armenia> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://www.embassy.am/embassy-of-the-republic-of-cyprus-in-moscow-russia> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://www.ermenisorunu.gen.tr/turkce/diplomatlar/> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

http://europa.eu/about-eu/countries/member-countries/cyprus/index_en.htm adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://www.genocide-museum.am/trk/delegation.php> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://greece.mfa.am/en/ambassador/> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://www.haberler.com/rum-meclis-baskani-ermenistan-da-haberi/> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://www.haberler.com/kibris-rum-kesimi-nde-sozde-ermeni-soykirimi-aniti-haberi/> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/5503584.asp?m=1&gid=112&srld=3429&oid=3> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/26196668.asp> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

http://www.kibrispostasi.com/index.php/cat/1/col/97/art/10367/PageName/KIBRIS_POSTASI adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://www.mfa.am/en/country-by-country/cy> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://www.mfa.gov.az/?options=content&id=795> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/C24E50DF400A0D3EC2257AD900507DA9?OpenDocument&highlight=armenia> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://www.mfa.gov.tr/kibris-tarihce.tr.mfa> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

http://www.mfa.gov.tr/sehit-edilen-diplomatlarimiz-ve-vatandaslarimiz_tr.tr.mfa adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/ErmeniIddialari/Ermeni_iddialari_ve_Tarihi_Ger%C3%A7ekler_Turkce.pdf adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://www.milliyet.com.tr/kktc-de-50-yil-sonra-ermeni/dunya/detay/1880286/default.htm> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://www.moi.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/All/DBF419D7DF6CC18EC2256FCE00331E37> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://news.am/tur/news/44931.html> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://news.am/tur/news/9358.html> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://news.am/tur/news/103446.html> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://news.am/tur/news/234001.html> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://news.am/tur/news/233056.html> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://news.am/tur/news/240054.html> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://news.am/tur/news/38980.html> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://news.am/tur/news/44854.html> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://news.am/tur/news/99828.html> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://news.am/tur/news/121138.html> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://www.ntv.com.tr/arsiv/id/25172326> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

[http://www.olc.gov.cy/olc/olc.nsf/all/067A260E4598F71242257A7600322580/\\$file/ARMENIA.pdf?openelement](http://www.olc.gov.cy/olc/olc.nsf/all/067A260E4598F71242257A7600322580/$file/ARMENIA.pdf?openelement) adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

http://www.rifatbali.com/images/stories/dokumanlar/ermeni_kiyimi_50_yil_yansimalari.pdf adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://sam.baskent.edu.tr/belgeler/31kibrisantlasmalari.htm> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://www.tesam.net/?p=1663> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

http://www.tesev.org.tr/Upload/Editor/12484KibrisYoneticiozeti11_09_12Onay.pdf adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://tr.sputniknews.com/asya/20150102/1013327384.html> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

http://tr.sputniknews.com/turkish.ruvr.ru/news/2014_10_31/Guney-Kibris-Rusya-askeri-isbirligi/ adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://www.turkishny.com/special-news/56-special-news/103223-rum-ve-ermeni-lobisinden-baskan-adaylarina-baski#.VKoBFdKsVps> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://www.turkiyegazetesi.com.tr/ekonomi/219054.aspx> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<http://www.ucla.com/armenian-genocide-memorial-monuments.html> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

<https://www.youtube.com/watch?v=eJAHgbFZvlg> adresinden 30.12.2014 tarihinde erişilmiştir.

Keser, U. (t.y.). *Kıbrıs 1914-1923 Fransız Ermeni Kampları İngiliz Esir Kampları ve Atatürkçü Kıbrıs Türkü*, İstanbul: Akdeniz Haber Ajansı.

Keser, U. & Özdal, B. (2012). Kıbrıs'ta Türk-Ermeni İlişkilerine Kesitsel Bir Bakış (1914-1964), *I. Uluslararası Türk-Ermeni İlişkileri ve Büyük Güçler Sempozyumu Bildiriler 2-4 Mayıs 2012*, ss.963-992, Erzurum,

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası 1960, Kıbrıs Hükümeti Matbaası, Lefkoşa, 1960.

Laçiner, S. (2005). *Türkler ve Ermeniler: Bir Uluslararası İlişkiler Çalışması*, USAK.

Özdal, H. (2013). *AB ve Rusya Arasında Ukrayna: Hayaller ve Gerçekler*, USAK, Analiz No.26.

Paşa, H. N. (1993). *Ermeni Olayları Tarihi I*, Ankara:Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını.

Republic of Cyprus, Demographic Report, Statistical Service, 2013.

Şahin, İ. (2012). 1878 Kıbrıs Antlaşması ve Ermeni Meselesi, *Ermeni Araştırmaları Dergisi*, Sayı 43, s. 133-164.

Şahin, İ. (t.y.). Ermeni Olayları Sırasında Kıbrıs Adası'nın Rolü (1878-1900), *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, Cilt 8, Sayı:31, s. 57-81.

Şener, B. (2013). 1963-1964 Kıbrıs Krizi: Türk Dış Politikası Tarihinde Askerî, Siyasal ve Hukuksal Boyutlarıyla Bir Zorlayıcı Diplomasi Uygulaması, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı:205, s. 1-34.